

Dagens Næringsliv forsvaret en karikaturversjon av nyklassisk økonomiteori.

Industrifiendtlighet

KRON OG MYNT

Dagens Næringsliv har lenge drevet en kampanje for det sømorske begrepet næringsnøytralitet. I praksis er dette en forsvarskampanje for den enkleste karikaturversjonen av nyklassisk økonomisk teori. Det er derfor ikke forbausende at avisen forleden glimtet til med et innlegg helt på linje med denne teoriens stamfedre som dominerte ved det franske hoff fra 1760-årene: de industrifiendtlige fysiokratene.

Avissens skyts var rettet mot representanter for industrien som 'utrettelig tror at denne næringen er viktigere enn alle andre'. «Noen av dem mener for alvor at vi kan spise skruer og muttere» hevder DN. Fysiokratenes hovedpoeng var nettopp dette: Fordi mennesket lever av mat, er landbruksproduksjonen den eneste produktive næringen. Alle andre næringer, slik som industri, er «sterile». Den tyske økonomen Friedrich List kommenterte at det var en pussig teori der svinoppdrettere (Schweineerzieher) er produktive, men ikke lærere og professorer (Menschenerzieher). Ikke uventet representerte fysiokratene den jordeiende adelen, som hadde sett seg lei på en økonomisk politikk som satset på å industrialisere Frankrike.

Helt siden slutten av 1400-tallet har imidlertid det å skape nasjonal velstand vært synonymt med å bygge industri. Dette skyldes at industriproduksjon generelt følger andre lover enn det meste av andre økonomiske aktiviteter. Med andre ord er industrien kvalitativt forskjellig. Disse kvalitetene kan sammenfattes i tre grupper: 1) stordriftsfordeler som skaper imperfekt konkurranse som muligheter for eksplosiv teknologisk endring som forplanter seg som økende lønninger til produsentene istedenfor som fallende priser til konsumentene, og 3) synergieffekter som skapes med sentrum i mange industribedrifter med stor arbeidsdeling som deler et geografisk område.

I motsetning til landbruket, som har perfekt konkurranse og før eller siden får avtagende avkastning, har industrien imperfekt konkurranse og stordriftsfordeler: Kostnadene faller når produksjonsvolumet øker. Beskyttet av disse faktorene vil teknologisk endring kunne omsettes i høyere reallønninger. Dette var hovedargumentet som førte til at USA,

Kontinental-Europa og Norge industrialiserte i Englands fotspor – alle bak høye tollmurer – på 1800-tallet. Råvareproducentenes prosessinnovasjoner skaper lavere priser til forbrukerne, industriens produktinnovasjoner skaper i langt større grad også høyere lønninger til produsentene. Med sin perfekte konkurranse blir bøndene tvunget til å gi fra seg sine produktivetsgevinster til forbrukerne i form av prisnedsettelse. Dette er hovedårsaken til at selv verdens mest effektive bønder, i USA, trenger støtte og beskyttelse fra de perfekte markedene.

De tidlige økonomer observerte også at allmenn velstand bare fantes der det var en stor arbeidsdeling. En bys rikdom kunne bestemmes omtrentlig ved å telle antall yrker: jo flere yrker desto rikere by. Melkebønder har lite å selge til andre melkebønder, derfor skapes ikke stor synergi i rene landbruksbygder slik som bynæringene gjør. I flere hundre år har økonomer observert at det kun er nærhet til industri som skaper et effektivt landbruk. Å skape en riktig nasjonal balanse mellom næringer var derfor lenge et hovedmål i økonomifaget. Viktigheten av dette ser vi i dag ved å studere hungersnød. Sultkatastrofer forekommer utelukkende i land som nesten helt er spesialisert på matproduksjon. Jo lavere landbrukets andel er av

BNP, desto mindre er sjansen for sult. I de landene der det nesten ikke er landbruk igjen, dør folk av å spise for meget.

Hos grunnleggeren av nyklassisk økonomi – engelskmannen Alfred Marshall (1842–1924) – var alle disse tre hovedargumentene for industri fremdeles til stede. Marshall anbefalte å skattlegge aktiviteter med avtagende avkastning for å utbetale subsidier til aktiviteter med økende avkastning, nemlig industrien. Han anbefalte å sørge for å produsere der den teknologiske utviklingen er rasket, og han fremhever betydningen av geografiske områder med mangfold av industriaktiviteter («industrial districts»).

Alle Alfred Marshalls næringspolitiske hovedpoeng forsvant imidlertid, fordi økonomifaget valgte å bevege seg fremover langs minste matematiske motstands vei. De tre hovedargumentene for industri lot seg ikke formalisere med det verktøyet faget hadde valgt. I 1930-årene kastet økonomen Jacob Viner stordriftsfordelene ut av økonomisk teori, med begrunnelsen at dette fenomenet ikke var forenlig med den likevekten som var blitt fagets kjernepunkt. Behovet for å formalisere faget fortrenget kravene om relevans. Det fenomen som mest av alt var nøkkelen til det 20. århundres velstandssøkning – standardisert industri-

produksjon – ble derfor utelukket fra økonomisk teori.

Kunnskapsintensive tjenestene har i dag alle de karakteristika man tidligere bare har forbundet med «industri». Imidlertid er slike næringer avhengige av etterspørsel fra tradisjonell industri, slik at industriens betydning fremdeles står fast.

«Europe needs a solid industrial fabric throughout its territory» sier ny strategisk rapport fra EU. Det skinner igjennom at dette ikke er noe som markeder skaper av seg selv. Det er slike uttalelser som alltid har fått fysiokrater til å se rødt. Historien viser imidlertid at fysiokratene industrifiendtlighet og blinde markedstro bestandsdager skaper store sosiale problemer. I 1700-tallets Paris skapte fysiokratene frigjøring av prisene på brød og korn brødmangel og sult. Kongen hadde brutt sin sosiale kontrakt med folket, og grunnlaget for Den franske revolusjon var skapt. Selve Stormen på Bastillen var også en protest mot fysiokratenes politikk: utløst av at anti-fysiokraten Jacques Necker var blitt avsatt som finansminister. Uten tvil kommer også dagens ny-fysiokrater til å tape, spørsmålet er bare hvor mye skade de har utrettet i mellomtiden.

Erik S. Reinert, siviløkonom/sosialøkonom, og seniorrådgiver i Norsk Institutt for Strategiske Studier (NORISS)

ESR@nifo.no

Økonomene Hilde Bojer, Elizabeth Nygaard, Peder Martin Lystøl, Erik S. Reinert og Marianne Martinsen skriver på torsdager i Klassekampen. Radikalt økonominettverk finner du på www.økonominettverket.no